



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Secvnda Controversia. An proceßiones distinguantur seipsis formaliter
siue proprijs earum rationibus?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

clinationem eo rem cognitam: hinc sequitur ut A
id, quod procedit per modum intellectus, procedat
ut simile & ut natum; id verò quod procedit
per modum voluntatis & amoris, non procedit
ut simile nec ut natum, licet diuinam naturam
accipiat.

SECUNDA CONTROVERSIA.

An processionis distinguantur seipsis formaliter siue
proprijs earum rationibus?

Ratio dabi-
tar di.

NASCITUR hæc Controu. non tam ex opi-
nioni diuersitate, quam ex dictis nostri A.
Doctores, quæ primo aspectu videntur sibi con-
traria. Nam in q. de potentia q. 10. a. 2. negat has pro-
cessionis distinguunt seipsis, & ait eas distinguunt
per ordinem originis, sic enim loquitur: *Solus or-
do processionum, qui attenditur secundum originem,
processiones multiplicat in diuinis, unde, conuenienter
dixerunt, qui posuerunt vnam processionem esse per mo-
dum naturæ, & intellectus; aliam per modum voluntatis,
quantum ad id, quod processio, quæ est secundum na-
turam vel intellectum, non præexigit aliam processio-
nem; processio autem, quæ est per modum voluntatis, a-
liam processionem præexigit.* Nam amor alicuius rei
non potest à voluntate procedere, nisi præintelligatur
processisse ab intellectu illius rei verbum conceptum:
Bonum enim intellectum est obiectum voluntatis. Hæc
D. Th. in c. autem huius a. determinat eas distinguunt
proprijs earum rationibus, quod est eas distin-
gui seipsis formaliter: sed in præmissis resp. ad 1. vi-
detur utroque modo eas distinguere.

Sententie
Doctorem

TRES sunt de proposita difficultate senten-
tiæ. Prima est Aegidii, in 1. s. 1. s. 13. qui asserit diui-
nas processionis distinguunt per suos terminos to-
tales, qui sunt ipsæ personæ productæ, sicut et-
iam motus distinguuntur penes terminos.

Secunda sententia est Scoti, quam refert & se-
quitur Rada 1. p. Contr. 1. 4. a. 2. quæ dicit quatuor.
Primum: Distinctio emanationum non est sumen-
da penes terminos, ita ut termini sint principia
distinctionis. Secundum: Istæ emanationes habet
principia formalia inter se formaliter ex natura
rei distincta, quæ sunt intellectus & voluntas.
Tertium: Istæ emanationes distinguuntur seipsis
formaliter, siue se totis formaliter, siue (quod i-
dem est) seipsis sunt primò diuersæ. Nam licet eò
ueniatur in aliqua realitate, puta in hoc, quod sunt
processiones diuinæ personæ, quod sunt immate-
riales, &c. id tamen in quo conueniunt, non est
aliquid contrahibile per differentias, sicut com-
munis realitas genericæ; & ideo dicit Scotus & e-
ius schola, eas distinguunt se totis subiectiue, non
autem se totis obiectiue; Nam ea distinguuntur se
totis obiectiue secundum eos, quæ in nullo quid-
datiuo conceptu etiam entis conueniunt. Postre-
mò dicit hæc sententia emanationes istas distinguunt
manifestatiue penes supposita producta, quia per
ipsa dignoscitur, & manifestatur earum distin-
ctio.

S. Thom.

Capreol.

Tertia sententia est D. Tho. cuius tamen verba
non eodem modo interpretantur eius discipuli.
Nam Cap. in 1. dist. 13. q. 1. tribus concl. mentem D.
Th. expressit. Prima est. Istæ processionis passiue
acceptæ non distinguuntur seipsis formaliter. Se-
cunda. Istæ processionis non distinguuntur reali-
ter ex hoc, quod vna est per modum intellectus,
& alia per modum voluntatis. Tertia: Istæ proces-
siones distinguuntur per relationes originis. Quæ
dicendi modum sequitur expresse lauell. sup. hoc
a. Recentiores etiam scilicet Ban. Zumel. & Ripa in
eundem incidunt.

Sed Cai. hic, & Ferrar. in 4. cont. gent. c. 14. duo
dicunt de mente S. Tho. Primum: Diuinæ proces-
siones distinguuntur seipsis formaliter. Secun-
dum: Eadem processionis non distinguuntur se-
ipsis primò.

Status con-
trouersie.

Ut autem videas, quæ sit inter has duas expo-
sitiones differentia & nodum agnoscas difficulta-
tis, ac mentem A. nostri D. intelligas. Aduerte
primò duplicem esse distinctionem inter prædi-
ctas duas processionis: vnam realem & alteram for-
malē. Realis est ex ordine originis, quem habent
dictæ processionis ad inuicem, ut cum Cai. dixi-
mus in a. præ. & hic adnotat Ban. in 4. sua concl. &
Capr. in dicta dist. 13. & efficaciter demonstrabitur
intra q. 36. a. 2. Formalis verò distinctio non
est ex ordine originis, sed ex rationibus forma-
libus vtriusque processionis, quæ rationes for-
males dependent ex rationibus principiorum,
scilicet intellectus & voluntatis, & ex rationibus
obiectorum vtriusque potentie & processionis,
ut in sequentibus ostendemus: & de hac distin-
ctione loquitur S. Th. in hoc a. & in hoc sensu in-
terpretati sumus cum Caiet. sensum quæsti: Nec
in corpore articuli fit vlla mentio de ordine ori-
ginis, sed tantum de rationibus intellectus & vo-
luntatis, & processionis vtriusque; quamuis in
resp. ad 1. prædictæ distinctioni ordinem vnus ad
alteram adiunxit, cuius rationem adducemus
inferius; Et quoniam expostores, qui priorem
sequuntur dicendi modum, verba S. Tho. in hoc
articulo paulò maturius considerare neglexerunt;
ideò de vtraque processionum distinctione
differunt non satis opportunè, & ut prouerbio
dicitur, Extra choram saltant.

SVMMENDA est proposita Contr. resolutio
ex quatuor distinctionibus, cum breui singulo-
rum membrorum explicatione. Prima distinctio
est. Duæ processionis verbi scilicet & amoris in
Deo dupliciter sumi possunt; vno modo actiue
& sic productiones siue operationes produ-
ctiue propriæ sunt, ut generatio prout est actio
Patris generantis, & productio Filij; & spiratio
prout est actio Patris & Filij spirantium, & pro-
ductio Spiritus sancti. Alio modo sumuntur pas-
siue, quæ est propria earum acceptio; quia no-
men processionis ut sic, significat emanationem
producti ex producente; ut generatio passiue
sumpta est emanatio Filij à Patre, & spiratio pas-
siue sumpta est emanatio amoris à Patre &
Filio; quamuis hic nulla interueniat vera &
propria passio, sed tantum grammaticalis. De
processionibus utroque modo sumptis, quoad
earum formalem distinctionem, procedit hu-
ius articuli doctrina, ut ex dicendis appare-
bit.

Resolutio.
Distinguitur
ex expli-
catur nom-
e ratio pro
cessionis, di-
stinctionis
formalis,
eius re-
latiui.
Processio a-
ctiue &
passiue.

Secunda distinctio est. Prædictæ duæ proces-
siones passiue sumptæ dupliciter sumi possunt:
Vno modo secundum suas integras rationes; plex. sc. com-
id est secundum omnia in eis intrinsecè clausa: plexa, & in-
& sic includunt ordinem originis vnus ab alia,
distinguunturque realiter inter se per talem or-
dinem: sic enim continent oppositionem relati-
uam, immò sunt idem quod relationes consti-
tutiue Filij, & Spiritus sancti, ut supra diximus.
Alio modo sumi possunt secluso ordine ori-
ginis inter eas; & sic accipiuntur secundum ea-
rum rationes incompletas, nec propriæ sunt
duæ totales acceptiones eiusdem naturæ diui-
næ; sed prima scilicet processio verbi sic sumpta
est acceptio nature simpliciter; secunda verò sci-
licet amoris processio eodem modo sumpta, ni-
mirum, sine ordine originis ad processionē ver-
bi, non est eiusdem naturæ acceptio simpliciter, sed

Processionis
ratio du-
plex. sc. com-
pleta, & in-
completa.

sed tantum secundum quid. Nam si tollatur aut A
mentis consideratione præscindatur ordo origi-
nis, qui est inter generationem verbi & processio-
nem Spiritus S. eadem persona esset realiter
Filius & Spiritus S. & una esset emanatio realiter
generatio Filij, & processio Spiritus S. & unica
illa persona procedens primò acciperet per ge-
nerationem naturam simpliciter & esset Filius:
secundò per spirationem acciperet eandem na-
turam secundum quid & esset Spiritus sanctus;
nam generatio dat rei genitæ esse simpliciter, id
est absolutè. Itaque si eadem res genita intelli-
gatur procedere alia processione, impossibile est
vt per illam aliam processionem acquirat esse
simpliciter, cum illud iam habuerit per genera-
tionem; accipit ergò per illam secundam proces-
sionem esse secundum quid; quia scilicet acqui-
rit rationem amoris, quasi superadditam genito
perfectionem. Et in hoc posteriori sensu quæri-
mus, & cum Scoto præcipue disputamus de di-
stinctione diuinarum personarum, quàm esse
tantum formalem nobiscum affirmat Scotus &
eius schola; sed dissentio tota est de modo distin-
ctionis.

*Distingui-
tur aliqua
seipis for-
maliter du-
plex.*

*Tertia igitur distinctio ex Cai. quem recentiores
sequuntur hæc, est. Valdè distat aliqua distingui
seipis formaliter & distingui formaliter seipis
primò. Ea distinguuntur seipis formaliter, quorù
distinctio sit per aliquid eis intrinsecum & essen-
tiale, siue illud sit pars definitionis siue tota di-
finitio; sicut homo sola rationalitate distingui-
tur à leone, sed tota definitione differt à lapide.
Ea verò distinguuntur formaliter seipis primò,
quorum distinctio non sumitur ex alio distin-
ctiuo, quæ proinde primò diuersa dicuntur: &
hæc sunt omnia & sola entia absoluta, quæ scilicet
relatiua non sunt nec relatione prædicamen-
tali nec relatione transcendentali, vt omnes spe-
cies substantiæ completæ & quantitatis. Dico au-
tem substantiæ completæ; quia partes substantiæ, vt
materia & forma non sunt primò diuersæ; quo-
niam eorum distinctio defumitur ab extrinseco,
veluti primo distinctiuo; diffinitur enim ma-
teria per formam, & è contra. Ad cuius euiden-
tiam sit.*

*Entia abso-
luta & rela-
tiua.*

*Quarta distinctio entia quædam absoluta sunt
& quædam relatiua. Absoluta sunt quæ secun-
dum suam rationem formalem nullum dicunt
ordinem ad extrinsecum, vt substantia & quan-
titas, & eorum species ac genera subalterna, &
hæc vt ante diximus, dicuntur distingui forma-
liter seipis primò; quia cum nullum essentialem
ordinem habeant ad extrinsecum, claudunt intra
seipsa prima suæ distinctionis principia, nec in
suis definitionibus quidquam includunt, quod
sit extraneum ab essentia definiti. Quædam verò
alia sunt entia relatiua, quorum duæ sunt diffe-
rentiæ siue modi. Nam quædam in prædicamen-
to relationis continentur, vt Pater & Filius, Do-
minus & Seruus, quæ ideo prædicamentalia nun-
cupantur; quædam autem per plura vagantur ge-
nera & cuiusvis prædicamenti metas transcen-
dunt, ac propterea dicuntur à Metaphysicis tran-
scendentia, vt motus cum singulis suis specie-
bus, potentia, actus, habitus, materia & forma, &
alia similia quæ sunt entitates quædam mediæ in-
ter ea, quæ sunt simpliciter absoluta, & ea quæ
sunt omnino respectiua. Quia cum ad genus re-
lationis prædicamentalis non pertineant, extrin-
seca quædam non per superadditum ordinem,
sed per suam ipsarum naturam in ea essentialiter
propensam respiciunt; adeò vt nec per primam
intellectus operationem absque talibus extrin-*

secis concipi valeant; non quòd extrinseca illa
sint eorum essentialia, & intrinseca differentiæ,
sed ob eam causam; quia eorum differentiæ su-
muntur ex ordine ad extrinsecum. Nam essentialis
ac propria differentia motus intrinseca quidem
est motui; sed quia motus suapte natura tenden-
tia quædam est in terminum, ac proinde essen-
tialiter habet ad illum ordinem; ideo propria &
essentialis differentia motus ab eius terminò su-
menda est; quod idem dicendum est de potentia
in ordine ad habitum, actum & obiectum, & de
actu siue operatione in ordine ad obiectum; & de
materia in ordine ad formam, & è contra. Hæc e-
nim singula ad propria sua iam dicta extrinseca
ordinem habent intrinsecum, ab eorum essentijs
minimè distinctum, quo tota seipis in ea prop-
endunt; atque ideo nec sine eis concipi possunt
aut deffiniri, cum ex illis nimirum extrinsecis
dependeant horum ac similium entium diffe-
rentiæ. Vnde quemadmodum relatiua prædica-
mentalia deffinimus ea esse, quæ hoc ipsum quod
sunt ad aliud dicuntur, intelligendo cum Alber-
to & Caietano in Prædicam. per dictionem aliud
terminum formaliter, ac præcisè absque omni
causalitate: ita relatiua hæc transcendentalia con-
gruè deffiniri possunt ea esse, quæ hoc ipsum
quod sunt ad aliud dicuntur, ex quo secundum
C aliquem modum causalitatis tota pendet eorum
essentia, vt patet in exemplis superius adductis
de motu, potentia, actu &c.

IAM VERO ex his, quæ hucusque diximus, ostenditur
perspicue patet, an & quomodo seipis distin-
guantur hæc entia transcendentalia relatiua. Di-
cendum enim est primò ea se ipsis formaliter
distingui, si dictio illa *seipis* denotat proprias
eorum essentias; nam essentialia differentiæ, qui-
bus huiusmodi res ab inuicem formaliter dis-
tinguuntur, ad ipsarum rerum essentias pertinet.
Quòd si dictio illa *seipis* nominet proprias rerum
essentias, vt conceptas præcisè ab ordine il-
lo transcendente, quem habent ad extrinsecum, &
non ab ipsis extrinsecis tantum; dicendum est se-
cundò ea entia seipis formaliter non distingui;
quoniam impossibilis est talis distinctio, sicut et-
iam impossibilis est talis præcisio; Implicat e-
nim manifestam contradictionem præscindi
rem ab eo, quod illi intrinsecum est & essentialis,
in quo fundatur gradus specificus & ratio vltimæ
differentiæ, qualis est ordo ille transcendentalis
in dictis entibus. Ex quo sequitur tertium nimirum,
hæc entia non distingui formaliter seipis
primò; quoniam ordo ille essentialis quem ha-
bent ad extrinsecum, dependentia quædam est ab
extrinseco quo ad propriam & specificam quid-
ditatem, & vltimam differentiam eius consti-
tutiuam, quæ ab illo extrinseco terminante, tan-
quam à propria causa deriuatur.

E Et ex his communibus facile est de proposita
difficultate & opinionibus Doctorum relatis in
principio iudicare. Nam si prædicta vera sunt,
nulla est sententiarum oppositio aut vera diuer-
sitas, sed multiformis eiusdem veritatis expressio.
Nam Aegidius affirmans diuinas processio-
nes distingui per suos terminos totales, qui sunt
ipsæ personæ productæ; loquebatur de primo
distinctiuo radicaliter, quo sensu etiam negat S.
D. de potent. q. 10. a. 2. & Capreolus eas distingui se
ipsis; quia scilicet primum distinctiuum radicale
extrinsecum est; sed loquendo de formali distin-
ctiuo, quod necessario intrinsecum est, affirmat
S. Thomas & eius schola, diuinas processiones se-
ipsis formaliter distingui. Scotus autem loquens
de eodem formali distinctiuo, pronuntiat eas for-

*quomodo se
ipsis forma-
liter distin-
guantur di-
uina proces-
siones, & co-
ciliantur
sententiæ.*

*Ent relati-
uum duplex*

*Opinionum
consensus.*

formaliter seipſis primò diſtingui; non ob eam cauſam quòd formalis diſtinctio ab extrinſeco diſtinctiuo, ſcilicet termino non dependeat: ſed ea tantum ratione, quòd hæ proceſſiones, quamuis in multis conueniant, puta, quòd ſint ſubſtantiales, diuine, infinitæ, perfectæ, &c. hæc tñ nò ſunt eis communia ad modum generis, quòd per differentias contrahitur. Thomiſtæ negant eas diſtingui formaliter ſeipſis primò ob dictam cauſam; quia ſcilicet earum differentia ſumitur ab extrinſeco; & præterea etiam quia conueniunt in vno aliquo prædicato communi, quaſi ad modum generis, quòd eſt proceſſio diuina, cuius per ſe differentia ſunt rationes diuerſæ vtriuſque proceſſionis, vt proceſſio eſt, ſcilicet eſſe ſecundum rationem intellectus & ſimilitudinis, & eſſe ſecundum rationem voluntatis & impuſſus; quanquam in diuinis nullum ſit propriè genus aut ſpecies.

Rada con-
cl. i. reſp.
tur.

Quòd autem ait Rada D. Th. loqui de diſtinctione reali proceſſionum, Scotum autem de formali iam ſupra reſutatum eſt; quia S. Th. in huius articuli diſcurſu de ſola loquitur diſtinctione formali; quòd etiam Ripa non aduertit. In reſponſione autem ad primum meminit ſanctus Thomas de ordine originis, quo realiter diſtinguuntur diuinæ perſonæ, vt illum reducendo in proprias radices, quæ ſunt rationes intellectus & voluntatis, ex eis concluderet diſtinctionem formalem proceſſionum, quæ ex parte vnitatis naturæ vtraque proceſſione communicatæ deſumi nequaquam poteſt, vt perſpicue patet in textu.

Concluſio-
nes dedu-
cuntur
ex præ-
ſentibus.

PRIMA CONCL. Entia relatiua, vtriuſque relatione diſtinguuntur ſeipſis formaliter, ſed non primò. Hæc patet ex dictis.

SECUNDA CONCL. Diuina proceſſiones tam actiue quam paſſiue ſumptæ, diſtinguuntur ſeipſis formaliter. Probatur: quia habent intrinſeca diſtinctiua formaliter.

TERTIA CONCLVSIO: Proceſſiones diuinæ

quouis modo ſumptæ ſcilicet actiue vel paſſiue, non diſtinguuntur ſeipſis primò formaliter. Probatur primò: quia habet ſpeciem à terminis, qui ſunt productum vt ſimile, & productum vt impuſſus: ſiue diuina eſſentia vt communicata per modum ſimilitudinis, & vt communicata per modum impuſſus, loquendo de terminis formalibus. Secundò quòd neque in ſenſu Scoti per ſe primò ſeipſis diſtinguantur probò; quia in multis prædicatis conueniunt, ac præſertim in hoc quòd ſunt proceſſiones & communicationes diuinæ naturæ; quòd eis commune eſt ad modum vniuoci & inſtar generis, quòd per differentias per ſe deſcendit ad ſpecies, vt ante diximus.

QUARTA CONCLVSIO. Diſtinctio formalis diuinarum proceſſionum vtroque modo ſumptarum oritur, vt ex cauſa virtualiter eſſendo, ex rationibus intellectus & voluntatis, prout fundament aliter ſunt diſtinctæ. Hæc ſatis aperte colligitur ex reſp. ad i. vbi ſic dicitur. Vnde ſecundum horum (ſcilicet intellectus & voluntatis) propriam rationem ſortitur in diuinis nomen vtraque proceſſio, quòd imponitur ad propriam rei rationem ſignificandam.

QUINTA CONCL. Diſtinctio formalis diuinarum proceſſionum non eſt ex ordine originis. Probatur quia ordo originis præſupponit formalem diſtinctionem intellectus & voluntatis & operationum vtriuſque; ergò: Probatur antecedens: quia eſſentialia præcedunt notionalia. Secundò quia ordo originis eſt relatio realis, quæ non eſt inter formaliter diſtincta, qua ratione formaliter diſtincta ſunt; ſed qua ratione tantum poteſt realis inter ea eſſe diſtinctio, vt magis patebit ex dicendis in ſeq. Contr. Tertio quia præſcripto ordine originis, adhuc remanet inter eas formalis diſtinctio, vt ſupra diximus.

CONTRA primam concl. non ſunt argumenta alicuius momenti, ſed quæ poſſunt adduci, facilem habent ſolutionem ex dictis & ex doctrina Cai. inſ. q. 72. a. 3. quo loco Bannes latius difficultatem extendit & aduerſariorum argumenta diſſoluit.

Argum. &
ſol. ſol.

CONTRA ſecundam conſuſionem argumentatur Capr. ex doctrina D. Th. quia vnumquodque diſtinguitur ab alio ſpecie per id, à quo ſpeciem habet; ſed nulla proceſſio ſiue motus habet ſpeciem à ſe, ſed à principio vel à termino; ergò iſtæ proceſſiones non diſtinguuntur ex ſeipſis formaliter. Reſp. hoc argument. probari primò diuinæ proceſſiones non diſtingui primò ſeipſis formaliter. Secundò minus propriam & inconſuetam eſſe loquendi formam aſſerere talia entia ſeipſis diſtingui: quoniam vt hic aduertit Caietanus, non eſt in vſu talis modus loquendi, niſi in vltimate diſtinctiuis & diſtinctis.

Obi. cont. 2.
concl.

CONTRA tertiam concl. multa loquitur Rada, ſed nullum aduerſus eam producit argumentum.

CONTRA vltimam concl. argum. Ban. ex verbis D. Th. in 4. præd. ad 3. vbi ait, quòd proceſſiones, quæ ſunt ſecundum actiones intellectus & voluntatis, ſe habent ſecundum quandam ordinem, ita ſanè vt proceſſio amoris originetur à proceſſione verbi; ergò huiusmodi reſpectus intrinſeci diſtinctas eas formaliter faciunt. Reſp. D. Th. in toto illo articulo tractare de diſtinctione reali diuinarum proceſſionum, quam etiam ſuſtinet in dicta reſponſione, ex ordine originis inter eas exiſtente. Vnde ad argumentum negatur conſequentia. Nam ex tali ordine ſequitur tantum realis diſtinctio, formalis autem ſumitur ex proprijs rationibus proceſſionum, ex eorum principijs & terminis, eo modo quo diximus.

Obi. cont. 4.
concl.

ſol.

TERTIA CONTROVERSIA.

An diſtinctio realis diuinarum proceſſionum ſit numerica tantum, an verò formalis & ſpecifica.

Iſtæ diuinae non differunt propriè numerica differentia. Secunda; Ex eo quòd proprietates perſonales conſtituentes hypotafes diuinæ ſint alterius rationis, & quaſi alterius ſpeciei, non licet inferre, quòd hypotafes diuinæ per eas conſtitutæ ſint alterius rationis & ſpeciei. Tertia eiufdem conſuſio eſt. Hypotafes diuinæ ſimpliciter & abſolutè ſunt eiufdem rationis & ſpeciei, eo modo quo ſpecies concedi poteſt in diuinis: etſi proprietates earum conſtitutivæ ſint alterius rationis. Poſtremo demum eius conſuſio eſt. Proceſſiones in diuinis ſunt alterius rationis & ſpeciei ex proprijs rationibus formalibus, & non ex differentia proprietatum perſonalium. Hanc quo ad ſecundam partem ſtatuit contra Banneſium. Hæc ſententia non exigue diſtat à mente & doctrina D. Th. quam ſequuntur Bannes & Zumellus ſuper hoc articulo. Ad cuius euidenti-
tiam.

Sententia
Doctorem.

Scien-